ಹನುಮಾಕ್ಷಿ ಗೋಗಿ*

ಕುಹುಂಡಿ ಪಟ್ಟಣ ಎಲ್ಲಿದೆ?

ಕುಹುಂಡಿ ೩೦೦೦ ಪ್ರಾಂತದ ರಾಜಧಾನಿ ಎಲ್ಲಿದೆ? ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ತುಂಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಂತ ಕುಹುಂಡಿ ೩೦೦೦. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಾಡನ್ನು ಕೂಂಡಿನಾಡು, ಕುಹುಂಡಿ ಮಂಡಳ, ಕೂಂಡಿ ಮೂಸಾಸಿರ, ಕೂಂಡಿ ೩೦೦೦, ಕೂಂಡಿ ದೇಶ, ಕೂಂಡಿ ತ್ರಿಸಹಸ್ರ[1] ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸುಮಾರು ೧೧೯೦ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಬ್ರಹ್ಮಶಿವನು ಜೈನಾಚಾರ್ಯರು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

ಪ್ರವಿಮಳ ಜಿನಶಾಸನದಿಂ।
ಪವಿತ್ರಮೆನೆ ಮಾಡಿ ಕೂಂಡಿ ಮೂಸಾಸಿರಮಂ।
ಭುವನನುತನಾದನಾತ್ಮೀ
ಯುವಚೋಮೃತದಿಂದೆ ಪೇಳ್ದ ಪೆರ್ಗ್ಗಡೆ ಬೊಪ್ಪಂ॥

---

* ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್, ಸಹಕಾರ ಇಲಾಖೆ. ಹಾವೇರಿ (ಕಾರ್ತೀಕಶ್ರೀ, ಎಚ್.ಐ.ಜಿ. ೨೭, ನವನಗರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ-೫೮೦ ೦೨೫)

1 'ಕೂಣ್ಡಿ ಮಹೀವಳಯಾನ್ತರಾಳದೊಳ್'—ಸೊಗಲಶಾಸನ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೦, EI, XVI, ಪು. ೪ ; 'ಕೂಣ್ಡಿ ಮಹೀವಳಯಾತಿಶಯಾಧೀಶ್ವರಂ'—ಅದೇ. ಪು. ೫ : 'ಕೂಂಡಿ ಮೂಸಾಸಿರ'—ನರಗುಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೪, KI, V, p. 30 : 'ಕುಹುಣ್ಡಿ ಮಣ್ಡಳ'—ಸೌಂದತ್ತಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೭, KI, V, p. 204 ; 'ಕೂಣ್ಡಿ ನಾಡ'—ಚಿಕ್ಕಹಂದಿಗೋಳ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯, KI, V p. 48 : 'ಕೂಂಡಿ ೩೦೦೦' ವಿಭಾಗ—ಯರಗಾಂವಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೨ : 'ಕೂಂಡಿ ನಾಮೋದ್ವದೇಶಂ'—ತೇರದಾಳ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೩, KI, V p. 76 ; 'ಶ್ರೀಮತು ಕೂಂಡಿ ಮೂಜುಸಾಸಿರದೊಳಗೆ'—ತೇರದಾಳ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೦, KI, V p. 298 ; 'ಕೂಂಡಿ ಮೂಸಾಸಿರ'—ತೇರದಾಳ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೭, KI, V, p. 301 ; 'ಕೂಂಡಿ ನಾಡೋಳು'—ಅರ್ಜುನವಾಡ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೦, ಶಾಸನ ಸಂಪದ, (ಸಂ.) ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : 'ಕೊಣ್ಡಿದೇಶ'—ಕೊಡ್ಸಸಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೨೪, EI, XIV, p. 31 ; 'ಕೂಣ್ಡಿ ೩೦೦೦—ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೧-೨೨, JBBRAS, Vol. X, p. 291 ; Copper Plate Inscriptions of Western Chalukya King Vijayaditya Satyashraya ಲೇಖನದಲ್ಲಿ "Some of the grants of Vijayaditya have been issued from Rasenagara, *Kuhundinagara*" ಎಂದಿದೆ. ARSIE, 1934-35. App. ; Kolhapur Copper Plates of Gandaradityadeva ಲೇಖನದಲ್ಲಿ 'ಕೂಂಡಿ ದಂಡೇಸ' ಎಂಬ ಅಳತೆಯು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. EI, XXIII, p. 31 : Kolhapur Copper Plates of Silahara Gandaradityadeva ಲೇಖನದಲ್ಲಿ 'ಕೂಣ್ಡಿ ದೇಶಾಧಿಪೋ' ಎಂದಿದೆ. EI, XXVII, p. 181 ; ನೇಸರಗಿ ತಾಮ್ರಪಟ ಶಾಸನ 'ಕೂಂಡಿ ಅರಸರ ಇಚ್ಛೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ'ನೆಂಬ ಶಿವಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. JBBRAS X, p. 194 : 'ಕೂಂಡಿ ೩೦೦೦'ದಲ್ಲಿರುವ ಚಿಂಚೋಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಉಲ್ಲೇಖ ರಾಯಭಾಗ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ ; 'ಕೂಂಡಿ ೩೦೦೦'ವನ್ನು ರಟ್ಟಕತ್ತಮದೇವನಾಳುವಾಗ ಗೋಕಾಕ್ ಫಾಲ್ಸ್ ಶಾಸನ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ ; 'ಕೂಂಡಿ ೩೦೦೦'ವನ್ನು ಜಗನೂರು ಶಾಸನ ಹೆಸರಿಸಿದೆ ; 'ಕೂಂಡಿಯ ಕೋಲು' ಎಂಬ ಅಳತೆ ಎಕ್ಸಂಬಾ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ, ೧೧-೨, ಪು. ೪೦-೪೧. ಡಾ॥ ಆರ್. ಎಸ್. ಗುರವ.

ಆ ವಿಭುವಿನಗ್ರತನಯಂ ।
ಪಾವನ ಚರಿತಂ ವಿನೇಯಕಲ್ಪಮಹೀಜಂ ।
ಕೇವಳಮೆ ನಾಗದೇವಂ ।
ಭೂವಿಶ್ರುತ ಕೀರ್ತಿರ್ಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತಿಲಕಂ ॥[2]

ಎಂದು ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನು ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿರುವ ಆ ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳು ಯಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕೆ. ಅನಂತರಾಮು ಅವರು[3]. "ಇಂದಿನ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವು ಹಿಂದೆ ಕೂಂಡಿ ಮಂಡಲ ಅಥವಾ ಕುಹುಂಡಿ ಮಂಡಲ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ[4] ಶಿಲಾಹಾರ ಮತ್ತು ರಟ್ಟವಂಶದ ಅರಸರು ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ" ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜೆ. ಎಫ್. ಫ್ಲೀಟ್ ಅವರು ಕೂಡ ತಮ್ಮ 'The Kundi Country' ಲೇಖನದಲ್ಲಿ[5] "There was a town **named** Kuhundipattana from which the **country took** its name. It is mentioned in **an inscription of A.D. 1135** at Kolhapur. **The record names among the persons** who made **the grant, the Heggade Ravasetti** who was the Sasaniga of the Adityagriha of Kundipattana. The town has to be looked for in the Belgaum dist. or in the Kolhapur territory. But I cannot as yet find it. And we shall probably eventually identify it with some place now posessing a totally different name. Any genuine tradition which might have helped us to identify and locate the town of Kundipattana seems to have been lost" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾದ ಡಾ॥ ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ತಮ್ಮ 'ಶಾಸನ ಸಂಪದ' ಪುಸ್ತಕದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಂಡಿನಾಡಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ "ಕೂಂಡಿ ಮೂಸಾಸಿರ, ಕುಹುಣ್ಡಿ ವಿಷಯ, ಕೂಂಡಿ ತ್ರಿಸಹಸ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಈ ನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣವಾದ ಕೂಂಡಿ ಗೋಕಾಕ-ರಾಯಭಾಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹಿರೇಕೋಡಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮಗಳು ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೂಂಡಿ ಆಗಿರಬಹುದು,"[6] ಎಂಬ ಊಹೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರೇ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ "ಈ ಪ್ರಾಂತದ ಕೇಂದ್ರಪಟ್ಟಣ ಕುಹುಂಡಿ. ಇದನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚುವುದು ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹಿರೇಕೋಡಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಕುಹುಂಡಿ, ಹಿರಿಯ ಕುಹುಂಡಿ ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕುಹುಂಡಿ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಶಾಸನವು ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಗೃಹ ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ನಗರವನ್ನು ಇನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹುಡುಕಬಹುದಾಗಿದೆ."[7] ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರೇ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ "ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟಣಕೋಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧ ನಡೆಸಿ ರಾಜಧಾನಿ ಕುಹುಂಡಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿದೆ"[8] ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ವಯ ಕುಹುಂಡಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ನಮಗಿರುವ ಸದ್ಯದ ಏಕೈಕ ಆಧಾರ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಬಸದಿಯ ಶಾಸನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೫)ದಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಕೂಂಡಿ

---

2 'ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ', ಸಂ. ಬಿ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಪು. ೮
3 ಕವಿಬ್ರಹ್ಮಶಿವ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೪೦
4 *Jainism in South India & Some Jaina Epigraphs*, ಪು. ೧೦೯-೧೦
5 *Indian Antiquary*, Vol. XXIX, p. 278-280.
6 ಶಾಸನಸಂಪದ, ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ, ೧೯೭೨, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು
7 ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು, ಪು. ೨೦
8 ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪು. ೧೧೫

ಪಟ್ಟಣದಾದಿತ್ಯಗೃಹದ ಸಾಸನಿಗಂ ಹೆಗ್ಗಡೆ ರಾಮ ಸೆಟ್ಟಿಯುಂ"[9] ಎಂದು ಹೇಳುವ ಸಾಲು ಮಾತ್ರ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಡಾ॥ ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕುಡಿ, ಕೋಡಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಂತ್ಯವಾಗುವ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯ ದೇವಾಲಯದ ಪರಿಶೋಧನೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಪ್ರಾಚ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಹಿರೇಕೋಡಿ ಗ್ರಾಮ ಹಾಳು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಒಂದು ಭಗ್ನಗೊಂಡ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ವಿಗ್ರಹ, ಗಣಪತಿ ವಿಗ್ರಹ, ಒಂದು ಕೈಯೆತ್ತಿದ್ದ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು (ಕಂಬಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ), ಒಂದು ವಿಷ್ಣು ವಿಗ್ರಹಗಳು ದೊರೆತವು. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸೂರ್ಯದೇವಾಲಯವಾಗಲಿ, ಸೂರ್ಯ ವಿಗ್ರಹವಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ.

ಪಟ್ಟಣಕೋಡಿ ಗ್ರಾಮದ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಸಿದ್ದಗೊಂಡ ಚಿರಾಯಿ ಎನ್ನುವವರ ಪೂರ್ವಜರಿಗೆ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅವರದೇ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಸುಮಾರು ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಂದರವಾದ ಚತುರ್ಭುಜ ಗಣಪತಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಯಿತು. ಬಾಶೆ ಎನ್ನುವವರ ಹೊಲದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಂಬಗಳು, ಲಲಾಟ ಬಿಂಬಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ದೇಗುಲದ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಿಕ್ಕಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ೪–೫ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮುಚ್ಚಲಾಯಿತೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಊರಲ್ಲಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಗುಡಿ, ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಬಸದಿಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಲಾಯಿತು. ಊರಲ್ಲಿಯ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿ ವಿಠ್ಠಲ ಮಂದಿರ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ವಿಗ್ರಹ ನೋಡಲು ಸಿಕ್ಕಿತು. ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇತ್ತೀಚಿನ ೫೦–೬೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾತ್ರ ಸುಮಾರು ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ಕಾಲದ್ದಾಗಿದೆ.[10]

ಸೂರ್ಯ ವಿಗ್ರಹದ ವಿವರಗಳು ಇಂತಿವೆ. ವಿಗ್ರಹದ ಭುಜದವರೆಗೆ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಹೂವುಗಳಿದ್ದು ಅವು ಭುಜದ ಮೇಲೆ ಒರಗಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅನೇಕ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ವಿಗ್ರಹದ ಶಿರೋಭಾಗದ ಹಿಂದೆ ಕಾಂತಿ ಮಂಡಲವಿದೆ. ಕರಂಡ ಮಕುಟವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಆದಿತ್ಯನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲಗಳಿವೆ. ಎಡಭುಜದ ಮೇಲಿಂದ ಸೊಂಟದವರೆಗೆ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಇಳಿಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ನಾನಾಬಗೆಯ ಹಾರಗಳಿವೆ. ವಕ್ಷಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಕವಚವಿದೆ. ಧರಿಸಿದ ವಸ್ತ್ರ ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ವಿಗ್ರಹದ ಪೀಠಭಾಗ ಒಡೆದಿದ್ದು ಕೆಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುದುರೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಬಲ ಮತ್ತು ಎಡಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಷೆ–ಪ್ರತ್ಯುಷೆಯರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹವು ೨ ೧ ೨ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕರಿಕಲ್ಲಿನ ವಿಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದು ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಆದಿತ್ಯ ವಿಗ್ರಹದ ಬಹುಪಾಲು ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.[11]

ಈ ಮೂರ್ತಿ ಎಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಥಳೀಕರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಪೂಜಾರಿ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಾಲಗಾರರ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಕಂಬ ನೆಡಲು ತಗ್ಗು ತೋಡುವಾಗ ಸಿಕ್ಕ ಮೂರ್ತಿ ಇದೆಂದೂ ಅದನ್ನು ವಿಠ್ಠಲ ಎಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾಲಗಾರರ ಹೊಲದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂಜಾರರ ಹೊಲ ಇರುವುದೆಂದೂ ಆ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನ ಮಾಡಿದರೆ ಸೂರ್ಯ ದೇವಾಲಯ ಸಿಗಬಹುದೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕ ಕಲಾದಗಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ

---

9 ಅ) ಕೊಲ್ಲಾಪುರ-ಗ್ರಹಾಮ್, ಪು. ೩೫೭, ನಂ. ೩ ; ಆ) ನಿಂಬಸಾಮಂತಚರಿತೆ, ಸಂ. : ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಪು. ೧೩೯ ; ಇ) ಶಿಲಾಹಾರ ರಾಜವಂಶಾಚಾ ಇತಿಹಾಸ ಆಣಿ ಕೋರೀವ ಲೇಖ, ಖಂಡ ೨ ಭಾಗ ೩ ರಿಂದ ಉದ್ಧೃತ.

10 ಕಾಲ ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾದವರು ಡಾ॥ ರಾಜಶೇಖರ ಸಿಂದಗಿಯವರು ಮತ್ತು ಡಾ॥ ಆರ್. ಎಂ. ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯನವರು.

11 The Elements of Hindu Iconography—T. A. Gopinath Rao, Vol I, Part II.

ಕೆತ್ತಲಾದ ಶಿವಲಿಂಗ, ಬಸವಣ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಪರಿವೀಕ್ಷಣಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಾಸನಗಳೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಸದ್ಯ ಪಟ್ಟಣಕೋಡಿ ಸುಮಾರು ೧೦,೦೦೦ ಜನ ವಸತಿಯುಳ್ಳ ಗ್ರಾಮ. ಊರಿನ ಹರಹು ಈಗ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಸಿಕ್ಕ-ಸಿಗುತ್ತಿರುವ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ೮-೧೦ ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಗ್ರಾಮ ಹೊಂದಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಊರು ದಿನ್ನೆಯ ಮೇಲಿದ್ದು ಸೂರ್ಯ ವಿಗ್ರಹ ಸಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶ ಹಳ್ಳದ ಹತ್ತಿರ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಚ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದ ಶೈವ, ವೈದಿಕ, ಜೈನ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸದ್ಯ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. ೯೦ ಜನ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಮೂಲತಃ "ಪಟ್ಟಣ" ಎಂದರೆ ಸಂತೆ ನೆರೆಯುವ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರು ಪಟ್ಟಣಸೆಟ್ಟಿಯರು ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆಲಂದೆ ಸಾಸಿರದ ರಾಜಧಾನಿ ಆಲಂದೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೮೨)[12] ಬರುವ "ಪಟ್ಟಣದ ಪೆಗ್ಗಡೆ", ಸಗರವೈನೂರರ ರಾಜಧಾನಿ ಸಗರದ ಶಾಸನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೯)[13] ದಲ್ಲಿಯ "ಮಹಾಪಟ್ಟಣ ಸಗರ", ಬಂಕಾಪುರದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಶ್ರೀ ಪೊಳಲ್ ಪಟ್ಟಣಂ ರಾಜಧಾನಿ ಬಂಕಾಪುರ",[14] "ಶ್ರೀ ಮದ್ರಾಜಧಾನಿ ಪಟ್ಟಣಂ ಬಂಕಾಪುರ",[15A] ಶ್ರೀ ಮದಿಂದ್ರವಲ್ಲಭ ರಾಜಧಾನಿ ಪಟ್ಟಣಂ ಬಂಕಾಪುರ",[15B] "ಯಿಂದ್ರನಿಜ ರಾಜಧಾನಿ ಪಟ್ಟಣಂ ಬಂಕಾಪುರ"[15C] ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಶರಣರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಕಲ್ಯಾಣಪಟ್ಟಣ" ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ರಾಜಧಾನಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ "ಪಟ್ಟಣ" ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಪಟ್ಟಣ ಕುಹುಂಡಿ ಅರ್ಥಾತ್ ರಾಜಧಾನಿ ಕುಹುಂಡಿಯೇ ಪಟ್ಟಣ ಕೋಡಿ ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪಟ್ಟಣಕೋಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಕುಹುಂಡಿ> ಕೊಂಡಿ> ಕೊಡಿ > ಕುಡಿ > ಕೋಡಿಯಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಮೊದಲು ಮಧ್ಯದ ಅಕ್ಷರ ಲೋಪವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರ ದೀರ್ಘವಾಗಿ, ನಂತರ ಬಿಂದು ಲೋಪವಾಗಿ. ತದನಂತರ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿದೆ. ಬರುಬರುತ್ತ ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಉ> ಒ ಓ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿ (ಕುಡು> ಕೊಡು ಆದಂತೆ) ಇಂದಿನ ಪಟ್ಟಣಕೋಡಿ ಎಂಬ ನಾಮರೂಪ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು 'ಕುಹುಂಡಿ' ಗ್ರಾಮನಾಮದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮುಂದೆ ಇಡಬಹುದಾದ ಸಮೀಕರಣ ಇಷ್ಟು-ಗ್ರಾಮನಾಮಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಿ, ಜನಾಂಗವಾಚಿ ಮತ್ತು ನಿಸರ್ಗವಾಚಿಗಳಾಗಿರಬಹುದು.[16] ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಹುಂಡಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುಪ್ಪೆ + ಗುಂಡಿ> ಕುಪ್ಪಗುಂಡಿ> ಕುಹುಂಡಿ ಎಂದು ಅಥವಾ ಕುಪ್ಪೆ + ಹುಂಡಿ> ಕುಪ್ಪಹುಂಡಿ > ಕುಹುಂಡಿ ಎಂದು ನಿಸರ್ಗವಾಚಿಯಾಗಿಯೋ ಇಲ್ಲವೇ ಕುಪ್ಪಯನ + ಗುಂಡಿ> ಕುಪ್ಪಗುಂಡಿ> ಕುಹುಂಡಿ ಎಂದು ಅಥವಾ ಕುಪ್ಪಯನ + ಹುಂಡಿ ಕುಪ್ಪಹುಂಡಿ> ಕುಹುಂಡಿ ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಿಯಾಗಿಯೋ ಬಿಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ

---

12 ಆಲಂದೆ ಶಾಸನ EI, XXVIII.
13 ಸಗರದ ಶಾಸನ ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳು, ಪು. ೨೩೧
14 ಬಂಕಾಪುರ ಶೋಧನೆ, ಡಾ॥ ಚನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ, ಶಾ.ಸಂ. ೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೦
15A ಅದೇ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ. ೬. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೮ ಮತ್ತು ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೦, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦
15B ಅದೇ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ. ೧೦. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೭
15C ಅದೇ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ, ೧೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೦
16 ಕನ್ನಡ ನಾಮ ವಿಜ್ಞಾನ, ಡಾ॥ ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಪು. ೫೮

ಗುಂಡಿ> ಡಿ ಎಂದು ಕೊನೆಯಾಗಿರುವ ಊರಿನ **ಹೆಸರುಗಳು** ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ **ಬರುವ** ಲೊಕ್ಕಿಗುಂಡಿ ಇಂದು ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಾಗಿದೆ. **ಅಲ್ಲದೆ** ಚಿಕ್ಕಹುಂಡಿ, ದೊಡ್ಡಹುಂಡಿ, ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಹುಂಡಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ 'ಹುಂಡಿ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಹೆಸರಿನ ಊರುಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಇನ್ನೆರಡು ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕವಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಪೆರ್ಗಡೆ ಬೊಮ್ಮ, ನಾಗವರ್ಮರು ಹೆಗ್ಗಡೆ ಮತ್ತು ಮಂಡಲೇಶ್ವರರಾಗಿದ್ದರು. ಅದೇ ರೀತಿ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಶಾಸನೋಕ್ತ ರಾವಿಸೆಟ್ಟಿಯೂ ಹೆಗ್ಗಡೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇವರು ಸಂಬಂಧಿಕರಾಗಿರಬಹುದೇ ಎನ್ನುವ ಊಹೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅರ್ಜುನವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಕವಿಳಾಸಪುರವೇ ಸಾಸನದ ಮನೆ ಬಸವರಾಜನೇ ಸಾಸನಿಗಂ' ಎಂದಿದ್ದರೆ, ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಕೂಂಡಿ ಪಟ್ಟಣದಾದಿತ್ಯಗೃಹದ ಸಾಸನಿಗಂ ಹೆಗ್ಗಡೆ ರಾವಿಸೆಟ್ಟಿಯುಂ' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಬಸವರಾಜ ಮತ್ತು ರಾವಿಸೆಟ್ಟಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ 'ಸಾಸನಿಗ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ-ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದತ್ತಿ ನೀಡುವಾಗ ರಾವಿಸೆಟ್ಟಿಯು ಸಮುಖದಲ್ಲಿ ದತ್ತಿ ಬಿಡಲಾಯಿತು. ಅರ್ಜುನವಾಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದತ್ತಿ ನೀಡುವಾಗ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬದುಕಿರಲಿಲ್ಲ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಾಧಾರ, ಶಾಸನಾಧಾರ, ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಗ್ರಾಮನಾಮ ವಿವೇಚನೆ, ಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಕೋಡಿ ಊರಿನ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕುಹುಂಡಿ ಮೂರುಸಾವಿರ ಪ್ರಾಂತದ ರಾಜಧಾನಿ ಇಂದಿನ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಟ್ಟಣಕೋಡಿ ಗ್ರಾಮ ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದಾಗಿದೆ.

(ಪಟ್ಟಣಕೋಡಿ ಗ್ರಾಮ ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ರಾಮಣ್ಣ ಮತ್ತು ಶತ್ರುಘ್ನ ಕರಾಳೆ ಸೋದರರಿಗೆ, ಪಟ್ಟಣಕುಡಿಯ ವಸಂತ ಗಣಪತಿ ಘಾಟಗೆ, ಸಿದ್ದು ಕಲ್ಲು ಹಜಾರೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಪ್ಪ ತಾತೋಬಾ ಬೋತ ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.)